

Jan Ctibor – Lucius Annaeus Seneca, *Naturales quaestiones. Překlad a komentář* I. knihy

Oponentní posudek bakalářské práce

Předložená bakalářská práce se zabývá v moderní době značně opomíjeným dílem *Lucia Annaea Seneky* (4 př. Kr. ? – 65 po Kr.), které ustupuje od období renesance do pozadí zájmu evropské kulturní tradice za Senekova díla zabývající se etickými otázkami a za jeho tvorbu dramatickou. Ve středověku však *Quaestiones naturales* soupeřily v oblibě s věcnou encyklopedií Plinia Staršího *Naturalis historia* a s díly Isidora Sevillského a tvořily tak významný zdroj přírodovědných znalostí středověkých vzdělanců.

Těžištěm předložené bakalářské práce je komentovaný překlad 1. knihy *Quaestiones naturales*, která se zabývá především optickými úkazy v atmosféře s výjimkou blesků, jimž je vyhrazena kniha tohoto díla v dnešní textové tradici počítaná jako druhá.

Samotnému překladu předchází úvod podávající přehled o Senekově životě a díle. Další kapitoly úvodu práce se zabývají strukturou díla *Quaestiones naturales*, charakterem fyzikálních teorií stoické filozofické školy, předpokládanými přímými prameny Senekových vědomostí a významem etických úvah, které jsou na mnoha místech celého díla vmíšeny do přírodovědného textu. K tomuto tématu se autor práce později podrobněji vrací v úvodní části komentáře. Krátká kapitola shrnuje informace o vlivu díla v dějinách evropské latinské kultury. Možná by zde byla užitečná zmínka o úloze Seneky jako významného novátora stylu „stříbrné“ latiny, byť práce se tomuto tématu krátce věnuje na str. 24 ve vztahu k samotným *Quaestiones naturales*.

K této části díla mám poznámku, že by bylo užitečné čtenáři práce vysvětlit, jakým způsobem se mezi atmosférické jevy, jimž jsou *Quaestiones naturales* v principu věnovány, v Senekově pojetí látky řadí pasáže tohoto díla o mořích, řekách a zemětřeseních. Je jisté, že posuzovatelé práce tuto informaci nepotřebují, ale byla by potřebná pro integritu textu.

Výraznou složkou úvodních partií práce je přehled textové tradice díla. Tato kapitola samozřejmě vychází z údajů kritické edice, s níž autor pracoval, a prokazuje jeho schopnost porozumět textologickým otázkám a obecným problémům textové kritiky antické literatury. Je však překvapivé, že v této kapitole nijak nezmiňuje rukopis Y, který v předloženém grafickém stemmatu, jistě v opoře o názory editora M. Hina, umísťuje (byť s otazníkem) do přímé závislosti na archetypu celé textové tradice a který by tedy teoreticky měl být zcela klíčovým svědkem textu *Quaestiones naturales*. Vysvětlení jistě existuje, chybí však v textu práce.

Tato pasáž práce dále zmiňuje i velmi komplikovanou otázku původního pořadí knih Senekova díla, aniž je samozřejmě oprávněné požadovat po bakalářské práci, aby v této věci zaujala samostatný postoj.

Po těchto úvodních partiích bakalářské práce začínají obecné partie komentáře překladu 1. knihy *Quaestiones naturales*. Je podán její obsah a v opoře o sekundární literaturu řešena otázka její logické struktury. Krátký úsek je věnován Senekovu literárnímu stylu, jak se jeví v *Quaestiones naturales*. Podrobněji je zpracována otázka významu etických pasáží předmluvy a závěru 1. knihy a jejich vztahu k primárnímu přírodovědnému obsahu Senekova díla. Autor tuto velmi nápadnou nekongruentnost Senekova textu podrobně exemplifikuje, nehodnotí ji však, jak je pochopitelné při nerozhodnosti sekundární literatury v této otázce.

Podstatný pro účel předložené bakalářské práce je relativně podrobný výklad o optických atmosférických jevech – tzv. fotometeorech – z hlediska dnešních meteorologických znalostí, jímž si autor práce vytváří základnu pro věcný podčarový komentář překládaného textu. Autor použil pro tento výklad jak tištěnou meteorologickou literaturu, tak internetové zdroje a reprodukoval jejich obsah v zásadě věcně správně. Pokud však tuto část bakalářská práce obsahuje, musím vyslovit tyto dílčí připomínky:

- v návaznosti na svůj internetový zdroj odděluje autor duhu od odrazových a lomových úkazů, pod které řadí jen halové jevy; duha je však také odrazovým a lomovým úkazem a metodicky by tedy měla být zpracována společně s halovými jevy
- u výkladu glorioly je nesprávná formulace „pokud se objekt vrhající stín nalézá uvnitř mraku“
- stratosférická perleťová oblaka nejsou jediným projevem irizace, tu je možno pozorovat i na okrajích běžných troposférických oblaků, zvláště typu cumulus, stratokumulus a altokumulus (dosvědčují i vlastní zkušenosti)

- v pasáži o duze je principiálně nesprávná formulace „Různé vlnové délky se odráží (sic) pod lehce se lišícími úhly“; zákon odrazu světla je však principiálně nezávislý na vlnové délce světla a autorova formulace vznikla omylem nebo přílišným zestručněním výkladu; také vyjádření „úhlová velikost oblouku je přibližně 42°“ je nejasná, jde ve skutečnosti o úhlový poloměr duhy
- na str. 35 je chybná definice astronomického úkazu *nova*.
- na obrázku 14 obrazové přílohy se nevyskytuje „zrcadlená duha“

Překlad, který tvoří hlavní část práce, je velmi zdařilý, kultivovaný a psaný příjemnou a přesnou češtinou. Autor práce si dává velkou práci s precizním převodem komplikovaných Senekových myšlenek a s vystižením jeho často velmi nejasných kvalitativních vysvětlení. Poukazuje v poznámkách pod čarou na zdroje Senekových názorů, pokud jsou sekundární literaturou identifikovány. Správná kauzální vysvětlení popisovaných jevů samozřejmě nemá moderní doba právo od Seneky očekávat. Autor práce však musí ve svých poznámkách připustit i Senekovu neschopnost koherentní klasifikace optických atmosférických úkazů, kvůli níž se například k fenoménu meteorů vrací v 1. knize dvakrát až třikrát. Je téměř nemožné rozlišit v Senekově podání halové jevy a korónu a například v kapitole 14 patrně nejsme schopni podle Senekova popisu rozlišit tak disparátní úkazy jako meteory, perleťová oblaka a polární záři. Při zběžném čtení 1. knihy *Quaestiones naturales* se zdá, že osobní zkušenost pozorovatele měl Seneka pouze s duhou, které se také nejobšírněji věnuje, zatímco ostatní popisované optické atmosférické jevy poznal patrně především četbou. Velkou nejistotu moderního čtení tohoto Senekova díla ohledně správného pochopení jeho odborných termínů dokládá i jejich slovníček, který autor práce zařadil na str. 66–67.

Ke komentáři ve formě poznámek pod čarou mám jen dvě připomínky:

- autor práce opakovaně připouští výskyt koróny i kolem bodových slabých zdrojů světla, jako jsou hvězdy, což je nesprávné a nedoložené (snad s výjimkou Venuše v obdobích její největší jasnosti?)
- nerozumím poznámce 160, v níž autor popírá atmosférický původ na daném místě popisovaných jevů; pokud má na mysli komety, měl by to uvést, všechny ostatní možné úkazy však atmosférického původu jsou

Jisté připomínky mám k bibliografii práce – princip jejího řazení je nejasný nebo možná náhodný a překlady Senekova díla do moderních jazyků a sekundární literatura k němu jsou

poněkud nešťastným způsobem uváděny *promiscue*. Čísla ISBN jsou uváděna ve většině případů, ale ne pro všechny moderní publikace. Autor F.P. Weiblinger je správně citován v bibliografii, ale opakovaně jako „Weibinger“ na str. 23.

V souhrnu se domnívám, že předložená práce je velmi seriózní, v kvalitě překladu je jako práce bakalářská jednoznačně nadprůměrná a svědčí o autorových dobrých znalostech latiny a o jeho stylistických schopnostech v češtině. Technicky je práce prakticky bezchybná, znale a precizně je připravena její obrazová příloha. Schopnost autora pracovat s meteorologickou literaturou dosvědčuje jeho mezioborový rozhled a kompetenci zvládnout i tematiku značně vzdálenou od humanitní oblasti jeho vysokoškolské specializace. V celém textu se projevuje citlivý a účinný vliv vedoucí práce.

Z uvedených důvodů doporučuji přijmout předloženou bakalářskou práci k obhajobě a (po uvážení průběhu obhajoby) ji hodnotit výborně.

Jan Kalivoda